

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»
МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ**
Кафедра _____

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: **«ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО»**
за темою: **«АВТОРСЬКЕ ПРАВО В СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ
ДРУКОВАНИХ ЗМІ»**

Студента (ки): Равський Р.І.
курсу: 4
групи: ІН16-9-22-Б1П (4.0д)
Спеціальність: 081 Право
Керівник: доцент, к.ю.н. Лебедєв О.П.

Оцінка: _____
Національна шкала _____
Кількість балів: _____ ECTS _____

Члени комісії	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Чернігів 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕДІЙНІЙ СФЕРІ.....	6
1.1. Об'єкти авторського права у друкованих медіа: від журналістської статті до ілюстративного наповнення.....	6
1.2. Суб'єкти авторського права: правовий статус штатного журналіста, фрілансера та редакції видання.....	8
1.3. Співвідношення авторського права та свободи преси в інформаційному суспільстві.....	9
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРЕДАЧІ ПРАВ У ДІЯЛЬНОСТІ РЕДАКЦІЙ.....	12
2.1. Особливості охорони службових творів у друкованих ЗМІ: розподіл майнових прав за новим законодавством.....	12
2.2. Договірне регулювання відносин між авторами та видавцями: види ліцензій та авторських договорів.....	13
2.3. Специфіка використання об'єктів авторського права в електронних версіях друкованих видань та соцмережах.....	15
РОЗДІЛ 3. ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇХ ПОРУШЕННЯ У ПРЕСІ.....	18
3.1. Типові порушення авторських прав у діяльності друкованих медіа: плагіат, піратство та «рерайт».....	18
3.2. Правомірні обмеження авторських прав: цитування, репродукування та використання творів у новинах.....	20
3.3. Цивільно-правові та адміністративні способи захисту прав авторів журналістських матеріалів.....	22
ВИСНОВКИ.....	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	26

ВСТУП

Актуальність теми. Трансформація медійного ландшафту України в умовах цифрової глобалізації та євроінтеграції зумовила перегляд засадничих принципів функціонування друкованих ЗМІ. Попри стрімкий розвиток онлайн-платформ, друкована преса залишається важливим джерелом верифікованої інформації, де авторський контент виступає основним інтелектуальним капіталом. Питання правової охорони результатів журналістської праці — від аналітичних статей до ексклюзивних фоторепортажів — набуло нової гостроти у зв'язку з ухваленням у 2023 році нової редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права», яка докорінно змінила підходи до розподілу майнових прав на службові твори.

Проблема захисту авторства у сфері друкованих медіа ускладнюється явищами масового плагіату, несанкціонованого рерайту та розмиванням кордонів між правомірним цитуванням і незаконним використанням контенту в мережі Інтернет. Для редакцій друкованих видань критично важливим є вибудовування чіткої договірної моделі взаємовідносин із штатними працівниками та фрілансерами, що дозволить мінімізувати юридичні ризики та забезпечити монетизацію інтелектуальної власності. Дослідження правових аспектів діяльності преси через призму інформаційного права є необхідним для гармонізації інтересів авторів, видавців та суспільства, що має право на вільний доступ до інформації.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі створення, використання та захисту об'єктів авторського права у діяльності друкованих медіа.

Предметом дослідження є норми чинного законодавства України, міжнародно-правові акти та судова практика, що регламентують авторські права на журналістські твори та особливості їх реалізації у видавничій справі.

Метою курсової роботи є системний аналіз механізму правового регулювання авторських прав у сфері діяльності друкованих ЗМІ, виявлення проблемних аспектів охорони службових творів та розробка рекомендацій щодо вдосконалення захисту інтелектуальної власності журналістів.

Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

визначити види об'єктів авторського права, що створюються у межах редакційної діяльності;

проаналізувати правовий статус суб'єктів авторського права у друкованих медіа;

дослідити особливості правового режиму службових творів за новим законодавством;

описати механізм договірного передання прав між автором та редакцією;

визначити межі правомірного обмеження авторських прав (цитування, репродукування);

систематизувати способи захисту авторських прав та відповідальність за їх порушення у пресі.

Методологічну основу дослідження становлять системно-структурний, порівняльно-правовий та формально-юридичний методи пізнання правових явищ.

Наукова новизна полягає у комплексному дослідженні статусу друкованих ЗМІ як конвергентних медіа, де авторське право охороняє контент незалежно від форми його поширення (паперова чи електронна), з урахуванням останніх новел щодо «немайнових прав інтелектуальної власності на твір, створений у зв'язку з виконанням трудового договору».

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання:

У редакційній практиці: для розробки типових авторських договорів та посадових інструкцій, що чітко регулюють перехід майнових прав на статті та ілюстрації.

У судовій експертизі: для розмежування понять «новини дня», що не охороняються авторським правом, та «авторського коментаря/аналітики», які підлягають захисту.

У навчальному процесі: при викладанні дисциплін «Інформаційне право», «Право інтелектуальної власності» та «Медіаправо».

У правозахисній діяльності: для надання консультацій журналістам щодо захисту від плагіату та незаконного використання їхніх матеріалів агрегаторами новин.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕДІЙНІЙ СФЕРІ

1.1. Об'єкти авторського права у друкованих медіа: від журналістської статті до ілюстративного наповнення.

Об'єкти авторського права у друкованих медіа у 2026 році охоплюють широкий спектр результатів творчої діяльності, що втілені у матеріальній або цифровій формі та мають індивідуально-авторський характер. Центральним об'єктом традиційно виступає журналістський текст (стаття, репортаж, інтерв'ю, нарис), який охороняється як літературний твір. Важливою правовою особливістю є те, що авторське право поширюється на форму вираження твору, але не на ідеї, факти чи новини дня, навіть якщо вони викладені журналістом. Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права», журналістська стаття стає об'єктом охорони з моменту її створення, незалежно від публікації чи реєстрації [1]. У 2026 році доктрина інформаційного права акцентує увагу на «цифровій унікальності» тексту: навіть у друкованих медіа статті часто супроводжуються QR-кодами, що ведуть до розширеного контенту, який також є частиною єдиного творчого об'єкта [4].

Ілюстративне наповнення друкованих медіа становить окрему групу об'єктів авторського права, до якої належать фотографічні твори, ілюстрації, карикатури, карти, плани, ескізи та інфографіка. Фотографія у медіа охороняється як твір образотворчого мистецтва, при цьому авторське право належить фотографу (або редакції, якщо це службовий твір), а не особі, яка на ній зображена. Особливого значення у 2026 році набула інфографіка — складний об'єкт, що поєднує в собі дизайн, статистичні дані та текст. Правова природа інфографіки визначається як складений твір, де охороні підлягає саме творчий підхід до візуалізації та структурування інформації [2]. Окрім того, об'єктом авторського права є дизайн та верстка видання (layout) — оригінальне

графічне оформлення сторінок, яке відображає творчий задум технічного редактора чи дизайнера [6].

Специфічним об'єктом у сфері друкованих медіа є газета чи журнал як ціле — так званий складений твір (антологія, енциклопедія, збірник). Авторське право на добір і розташування матеріалів, що становлять результат творчої праці (упорядкування), належить видавцеві, тоді як автори окремих творів зберігають свої виключні права на власні тексти та зображення [1]. У 2026 році актуалізувалося питання «гібридного авторства», коли частина ілюстративного наповнення створюється за допомогою штучного інтелекту. Згідно з оновленим законодавством, результати діяльності ШІ не є об'єктами авторського права у класичному розумінні, проте право особливого роду (*sui generis*) може виникати у редакції на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерними програмами, за умови значного внеску людини у налаштування та редагування [3].

Правовий режим використання цих об'єктів у друкованих медіа базується на дотриманні балансу між правами автора та правом суспільства на інформацію. Це реалізується через інститут «вільного використання» (цитування в обсязі, виправданому поставленою метою, без згоди автора, але з обов'язковим зазначенням його імені). Доктрина інформаційного права підкреслює, що журналістська етика та правова природа авторства є невід'ємними: дотримання авторських прав на ілюстрації та тексти є гарантією якості медіаконтенту та захистом від плагіату в епоху масового репродукування інформації [5]. Таким чином, кожен номер друкованого видання — це багатошаровий комплекс об'єктів авторського права, де інтелектуальна власність кожного учасника творчого процесу має чітко визначені межі захисту [6].

1.2. Суб'єкти авторського права: правовий статус штатного журналіста, фрілансера та редакції видання.

Суб'єкти авторського права у медійній сфері у 2026 році представлені складною ієрархією правовідносин, де статус автора (журналіста) та власника майнових прав (редакції) чітко розмежований залежно від форми співпраці. Правовий статус штатного журналіста базується на інституті «службового твору». Згідно із законом, журналіст, який працює за трудовим договором, є первинним суб'єктом авторського права, тобто володіє невід'ємними особистими немайновими правами (право на ім'я, недоторканність твору). Однак майнові права на статтю чи репортаж, створені у межах виконання службових обов'язків, за загальним правилом переходять до роботодавця — редакції видання — з моменту створення твору, якщо інше не передбачено трудовим контрактом [1]. У 2026 році доктрина інформаційного права акцентує увагу на тому, що за журналістом зберігається право на справедливу винагороду за кожен вид використання твору, навіть якщо майнові права належать редакції [2].

Правовий статус журналіста-фрілансера суттєво відрізняється, оскільки він діє як незалежний автор на підставі цивільно-правових договорів (авторського замовлення або ліцензійного договору). Фрілансер володіє повним обсягом авторських прав (і майнових, і немайнових) на створений контент до моменту їх письмової передачі редакції. Співвідношення прав тут визначається виключно умовами контракту: фрілансер може передати редакції виключне право на публікацію або лише разовий дозвіл на друк, залишаючи за собою можливість перепродажу матеріалу іншим медіа [6]. У сучасній практиці 2026 року фрілансери часто реєструються як самозайняті особи або ФОП, що дозволяє їм юридично закріплювати права на цифрові активи та мультимедійні додатки до статей як на окремі об'єкти інтелектуальної власності [4].

Редакція видання як суб'єкт авторського права виступає переважно у ролі правовласника (видавця) та упорядника складеного твору. Редакція володіє виключними майновими правами на газету або журнал у цілому як на результат творчої праці з добору та розташування матеріалів. Правовий статус редакції дозволяє їй здійснювати захист контенту від плагіату, подавати позови про порушення авторських прав та видавати ліцензії на републікацію. Важливо, що редакція не стає «автором» у біологічному розумінні, але набуває статусу суб'єкта майнових прав, що дозволяє їй комерціалізувати журналістську працю [3]. В умовах 2026 року редакції також набувають статусу суб'єктів прав *sui generis* на бази даних та неоригінальні об'єкти, згенеровані штучним інтелектом під контролем редакторського складу [5].

Конфлікти між суб'єктами у 2026 році найчастіше виникають навколо використання матеріалів у соціальних мережах та агрегаторах новин. Юридична природа статусу штатного працівника передбачає, що його дописи на особистих сторінках, які стосуються професійної діяльності, можуть бути визнані службовими творами, якщо вони створені в робочий час за завданням редакції. Водночас для фрілансера критично важливим є збереження права на портфоліо. Таким чином, сучасне медіаправо забезпечує баланс: захищає творчу індивідуальність журналіста через немайнові права та гарантує економічну стабільність редакції через концентрацію майнових прав, що є необхідною умовою для виживання якісної преси в епоху цифрового капіталізму [2].

1.3. Співвідношення авторського права та свободи преси в інформаційному суспільстві.

Співвідношення авторського права та свободи преси в інформаційному суспільстві 2026 року становить динамічний правовий компроміс між приватним інтересом творця та публічним правом суспільства на отримання

об'єктивної інформації. Свобода преси, як фундаментальний інститут демократії, вимагає оперативного та вільного поширення фактів, ідей та новин, тоді як авторське право спрямоване на захист оригінальної форми вираження цих думок. Правова природа цього співвідношення базується на принципі, що новини дня та повідомлення про події, які мають характер звичайної прес-інформації, не є об'єктами авторського права. Це дозволяє медіа вільно цитувати факти, не порушуючи прав першоджерела, що є критично важливим для забезпечення плюралізму думок у глобальному цифровому просторі [1]. Проте межа між «голим фактом» та творчим репортажем стає дедалі тоншою, оскільки сучасна журналістика використовує складні методи подачі матеріалу, які самі по собі є об'єктами інтелектуальної власності [3].

У 2026 році в межах гармонізації з правом ЄС (зокрема Директивою про авторське право на Єдиному цифровому ринку) в Україні було впроваджено суміжні права для видавців преси. Це нововведення спрямоване на захист інвестицій редакцій у створення якісного контенту від несанкціонованого використання глобальними агрегаторами новин. Співвідношення тут зміщується у бік захисту економічних прав медіа: свобода преси не дає права технологічним гігантам безкоштовно експлуатувати чужу працю, але вона гарантує користувачам можливість ставити гіперпосилання та використовувати короткі уривки (snippets) для ознайомлення з новинами [4]. Доктрина інформаційного права наголошує на інституті «добросовісного використання» (fair use) та вільного цитування в обсязі, виправданому метою, що дозволяє журналістам здійснювати критичний аналіз та вести суспільну дискусію, використовуючи фрагменти творів інших авторів без їхньої попередньої згоди [2].

Специфікою інформаційного суспільства є також конфлікт між авторським правом та правом на доступ до суспільно значущої інформації. У 2026 році судова практика чітко розмежовує ці категорії: авторське право не може бути використане як інструмент цензури або обмеження свободи преси.

Наприклад, якщо секретний документ або приватна фотографія стають предметом суспільного інтересу (зокрема у розслідуваннях корупції), медіа можуть публікувати їх на підставі превалювання права на інформацію над майновим правом автора [6]. Таким чином, авторське право стимулює створення контенту, забезпечуючи дохід журналістам, а свобода преси гарантує, що цей контент слугуватиме інтересам суспільства, а не ставатиме бар'єром для істини. Це співвідношення є основою «інформаційної екології», де захист інтелектуальної власності підтримує життєздатність незалежної преси в умовах цифрової трансформації [5].

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРЕДАЧІ ПРАВ У ДІЯЛЬНОСТІ РЕДАКЦІЙ

2.1. Особливості охорони службових творів у друкованих ЗМІ: розподіл майнових прав за новим законодавством.

Особливості охорони службових творів у друкованих ЗМІ в Україні у 2026 році визначаються суттєвим реформуванням інтелектуальної власності, що відбулося в межах адаптації національного законодавства до стандартів ЄС. Правова природа службового твору базується на факті створення об'єкта (статті, фоторепортажу, нарису) журналістом у межах виконання його трудових обов'язків або за конкретним службовим завданням роботодавця. Ключовою новелою нового законодавства, зокрема Закону України «Про авторське право і суміжні права» (в редакції 2022–2026 рр.), є автоматичний перехід майнових прав до роботодавця — редакції видання — з моменту створення твору, якщо інше не передбачено безпосередньо трудовим договором або письмовим контрактом [1]. Це зміцнює правовий статус медіа-холдингів як повноцінних суб'єктів цифрового ринку, дозволяючи їм вільно розпоряджатися контентом, здійснювати його монетизацію та захист від піратства без додаткових погоджень із працівником [3].

Розподіл майнових прав за новим законодавством передбачає чітку диференціацію між особистими немайними правами автора та виключними майновими правами юридичної особи. Журналіст як фізична особа — творець — назавжди зберігає за собою право на ім'я (авторство), право на недоторканність твору та право на згадування його імені при кожному публічному використанні матеріалу. Водночас редакція отримує виключне право дозволяти або забороняти використання твору, включаючи його відтворення у друкованому вигляді, розповсюдження примірників, публічне сповіщення та адаптацію для цифрових платформ [6]. У 2026 році особливого значення набуло право на справедливую винагороду: закон встановлює, що

навіть при переході майнових прав до редакції, автор має право на додаткову винагороду за кожен окремий вид використання твору, якщо це прямо передбачено умовами колективного чи індивідуального трудового договору [4].

Специфікою охорони службових творів у друкованих ЗМІ є також режим «колективної праці», де результат (наприклад, номер газети чи журналу) є складеним твором. У такому разі редакція володіє майновими правами на видання в цілому, а журналісти — на свої окремі внески, якщо вони створені поза межами службових завдань [2]. Важливою особливістю 2026 року є регулювання «гібридних творів», створених журналістом із залученням інструментів штучного інтелекту. За новим законодавством, якщо ШІ використовувався як технічний інструмент у межах службового завдання, правовий режим такого твору залишається аналогічним до класичного службового твору, проте редакція зобов'язана маркувати такий контент згідно з нормами про прозорість алгоритмів [5]. Доктрина інформаційного права наголошує, що належна фіксація службового статусу твору (через посадові інструкції та накази) є обов'язковою умовою для правомірності переходу майнових прав до медіа-суб'єкта [10].

2.2. Договірне регулювання відносин між авторами та видавцями: види ліцензій та авторських договорів.

Договірне регулювання відносин між авторами та видавцями у 2026 році базується на принципах свободи договору та обов'язкового письмового закріплення обсягу переданих прав, що є критичним для легітимного функціонування медіаринку. Правова природа авторського договору полягає у цивільно-правовій угоді, за якою автор (або інша особа, яка має авторське право) передає видавцеві майнові права на твір або надає дозвіл на його використання в певних межах. Згідно із законом, договори про передачу прав можуть бути двох основних типів: договір про передачу (відчуження)

виключних майнових прав, за яким автор повністю втрачає право контролювати подальше використання твору в обмін на одноразову виплату чи роялті, та ліцензійний договір, що надає лише право на використання твору протягом певного часу та на певній території [1]. У 2026 році доктрина інформаційного права наголошує на тому, що будь-які права, які прямо не зазначені в договорі як передані, вважаються такими, що залишилися у автора [2].

Серед видів ліцензій, що застосовуються у видавничій справі, ключове місце посідають виключна та невиключна ліцензії. Виключна ліцензія надається лише одному видавцеві та забороняє самому автору або іншим особам використовувати твір у спосіб, визначений договором. Це найбільш розповсюджена модель для великих медіа-холдингів, які прагнуть монопольного володіння контентом. Невиключна ліцензія дозволяє автору надавати аналогічні права необмеженій кількості видавців, що є характерним для незалежних публіцистів та науковців [6]. Особливістю 2026 року стало широке впровадження «цифрових ліцензій» (зокрема Creative Commons), які дозволяють авторам автоматизовано встановлювати умови використання творів у мережі Інтернет, що значно спрощує взаємодію з агрегаторами та електронними бібліотеками [4].

Специфічним видом договірних відносин є договір замовлення (commission agreement), за яким автор зобов'язується створити твір у майбутньому згідно з вимогами видавця. У такому разі правовий статус твору визначається моментом його здачі-приймання, а майнові права найчастіше переходять до замовника (редакції) з моменту створення, якщо це прямо передбачено угодою [1]. Важливою юридичною гарантією 2026 року є право автора на відкликання твору або розірвання договору у разі невикористання твору видавцем протягом тривалого часу (так зване «право на використання»), що запобігає ситуаціям «заморожування» інтелектуальних активів [5]. Також у договорах обов'язково прописуються умови використання твору в системах

штучного інтелекту для навчання моделей, що стало обов'язковим реквізитом сучасних видавничих контрактів [3].

Економічна складова договорів включає визначення розміру та порядку виплати авторської винагороди, яка може бути фіксованою сумою (lump sum) або відсотком від продажу (royalty). Доктрина інформаційного права 2026 року підкреслює необхідність дотримання принципу «бестселера»: якщо дохід видавця від твору виявився непропорційно високим порівняно з винагородою автора, останній має право вимагати перегляду умов договору в судовому порядку [10]. Таким чином, договірне регулювання у 2026 році — це складний механізм, що забезпечує юридичну чистоту контенту для видавця та гарантує соціально-економічний захист творчого потенціалу автора в умовах високої конкуренції [6].

2.3. Специфіка використання об'єктів авторського права в електронних версіях друкованих видань та соцмережах.

Специфіка використання об'єктів авторського права в електронних версіях друкованих видань та соціальних мережах у 2026 році визначається трансформацією статичного контенту в динамічні медійні активи, що вимагає розширеного юридичного трактування обсягу прав. Перехід твору з паперового носія у цифровий формат не є простою технічною дією, а розглядається як окремий вид використання — «публічне сповіщення» або «доведення до загального відома». Згідно із оновленим законодавством, якщо авторський договір з редакцією передбачав лише друковану публікацію, розміщення цього ж матеріалу на сайті видання або у мобільному застосунку потребує додаткової згоди автора або укладення окремої ліцензійної угоди [1]. Правова природа електронних версій також передбачає захист метаданих та засобів технологічного захисту (DRM), що запобігають несанкціонованому

копіюванню тексту чи зображень, а їхнє навмисне видалення є окремим видом правопорушення в інформаційному праві [3].

Особливого правового режиму набуває використання контенту в соціальних мережах, де межа між офіційним поширенням та порушенням авторських прав часто нівелюється технічними функціями платформ. Юридична специфіка тут полягає у дії «публічних ofert» самих соцмереж: завантажуючи контент, редакція або автор надають платформі невиключну безоплатну ліцензію на його відображення та поширення в межах сервісу. Проте це не дає права третім особам (іншим користувачам чи медіа-агрегаторам) вільно копіювати цей контент поза функціоналом «репосту» або «вбудовування» (embedding) [6]. У 2026 році судова практика чітко розмежовує вбудовування поста через офіційний API мережі (що зазвичай не вважається порушенням) та механічне збереження і перезалив фото чи відео на інший ресурс, що визнається прямим порушенням майнових прав автора [4].

Ще однією специфікою є охорона мультимедійних об'єктів, що виникають при цифровізації друкованих медіа: відеоінтерв'ю, подкастів та інтерактивних лонгрідів. Такі об'єкти визнаються складними творами, де авторське право належить групі творців (журналісту, оператору, дизайнеру, звукорежисеру), а майнові права — редакції як продюсеру мультимедійного продукту [2]. В умовах 2026 року впроваджено обов'язкове маркування контенту, який був адаптований алгоритмами для соцмереж (наприклад, автоматичні субтитри чи ШІ-озвучка), що впливає на визначення частки творчого внеску людини у кінцевий продукт [5]. Доктрина інформаційного права наголошує, що свобода преси в мережі обмежена правом автора на контроль за контекстом використання його імені: перекручування суті статті через «клікбейтні» заголовки у соцмережах є порушенням особистого немайнового права на недоторканність твору [10].

Таким чином, цифрова еволюція друкованих видань змістила акцент з охорони «примірника» на охорону «доступу». Використання контенту в

соцмережах вимагає від редакцій ретельного аудиту прав на кожную ілюстрацію та шрифт, оскільки географічні межі Інтернету автоматично роблять будь-яку публікацію глобальною, що підвищує ризики транскордонних позовів про порушення інтелектуальної власності [12]. Баланс між віральністю контенту та його юридичною захищеністю стає головним викликом для сучасних медіа-менеджерів, що змушує впроваджувати системи автоматизованого управління правами (Right Management Systems) безпосередньо у редакційні процеси [6].

РОЗДІЛ 3. ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇХ ПОРУШЕННЯ У ПРЕСІ

3.1. Типові порушення авторських прав у діяльності друкованих медіа: плагіат, піратство та «рерайт».

Типові порушення авторських прав у діяльності друкованих медіа у 2026 році набули нових форм через конвергенцію традиційної преси та цифрових платформ, де основними загрозами залишаються плагіат, піратство та недобросовісний «рерайт». Плагіат у медійній сфері визначається як оприлюднення чужого твору (статті, нарису, фоторепортажу) повністю або частково під іменем особи, яка не є його автором. Юридична природа плагіату полягає у грубому порушенні особистих немайнових прав, зокрема права на ім'я та права на визнання авторства. У друкованих медіа це часто проявляється у формі «запозичення» цілих абзаців тексту без лапок та посилань на першоджерело, що за новим законодавством тягне за собою не лише цивільно-правову відповідальність (відшкодування збитків), а й серйозні репутаційні втрати для редакції [1]. Доктрина інформаційного права підкреслює, що навіть якщо ідеї не охороняються, то специфічна форма їх викладу, структура та авторський стиль є об'єктами захисту, а їх привласнення вважається протиправним [2].

Піратство у контексті друкованих медіа у 2026 році найчастіше реалізується через незаконне відтворення та розповсюдження електронних копій видань (PDF-версій газет чи журналів) у месенджерах та на піратських сайтах. Це порушення стосується виключно майнових прав видавця як упорядника складеного твору. Специфікою сучасного піратства є використання ботів для автоматичного копіювання платних матеріалів із закритих розділів сайтів друкованих видань (paywall) та їх подальше поширення у вільному доступі. Правовий захист від піратства включає застосування технічних засобів захисту (DRM) та процедуру «notice and stay down», де провайдери зобов'язані

видаляти контент за зверненням правовласника [4]. У 2026 році посилено відповідальність за обхід таких технічних засобів захисту, що прирівнюється до прямого порушення майнових прав видавця [6].

Найбільш дискусійним та масовим порушенням є недобросовісний «рерайт» — перефразування чужого тексту з метою створення видимості унікальності при збереженні змістової структури оригіналу. Межа між правомірним цитуванням (або переказом фактів, що не охороняються) та неправомірним рерайтом у 2026 році визначається через «творчий внесок». Якщо рерайт полягає лише в механічній заміні слів синонімами без додавання нової цінності чи аналізу, він розцінюється як створення похідного твору без згоди автора оригіналу, що є порушенням [3]. Юридична природа такого порушення полягає у запозиченні «внутрішньої форми» твору. У 2026 році для виявлення такого прихованого плагіату застосовуються алгоритми семантичного аналізу, які здатні ідентифікувати структуру тексту навіть після глибокого перефразування [5].

Правові наслідки таких порушень у 2026 році включають виплату компенсацій, розмір яких визначається судом з урахуванням доходу, отриманого порушником, або фіксованої суми за кожен випадок. Суспільний контроль та професійна етика (зокрема рішення Комісії з журналістської етики) відіграють роль додаткового механізму, де публічне визнання факту плагіату може бути більш болючим для медіа, ніж фінансові санкції [10]. Доктрина інформаційного права наголошує на необхідності впровадження у редакційні процеси систем перевірки на плагіат як обов'язкового стандарту якості, що дозволяє уникнути транскордонних позовів у глобалізованому інформаційному просторі [8]. Таким чином, боротьба з плагіатом та рерайтом є не лише питанням права, а й питанням виживання якісної журналістики в умовах «економіки копіювання» [12].

3.2. Правомірні обмеження авторських прав: цитування, репродукування та використання творів у новинах.

Правомірні обмеження авторських прав в інформаційному праві України у 2026 році розглядаються не як виняток, а як необхідний інструмент забезпечення балансу між приватним інтересом автора та конституційним правом суспільства на доступ до інформації. Юридична природа таких обмежень базується на доктрині «вільного використання твору», що дозволяє використовувати об'єкти авторського права без згоди автора і без виплати йому винагороди, але за обов'язкової умови зазначення імені автора та джерела запозичення. Найбільш поширеним видом такого використання у медіасфері є цитування. Правомірне цитування передбачає використання уривків з уже оприлюднених творів (літературних, наукових, публіцистичних) в обсязі, виправданому поставленою метою. У 2026 році судова практика чітко розмежовує цитування як частину критичного аналізу чи огляду від простого копіювання фрагментів тексту задля наповнення контенту, де останнє визнається порушенням [1]. Важливо, що цитування має бути частиною нового, самостійного твору, створеного журналістом, і не може підміняти собою оригінал [2].

Використання творів з метою висвітлення поточних подій у новинах становить окрему групу правомірних обмежень. Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права», допускається відтворення та публічне сповіщення творів, побачених або почутих під час перебігу подій, в обсязі, що відповідає інформаційній меті. Це стосується, наприклад, випадків, коли у кадр новинного сюжету потрапляє картина в музеї або звучить музика на фоні мітингу. Таке використання є правомірним, оскільки твір виступає лише фоном або елементом події, а не самостійним об'єктом інтересу глядача [6]. Крім того, допускається відтворення у пресі раніше опублікованих у газетах або журналах статей з актуальних економічних, політичних чи релігійних питань, якщо право

на таке відтворення не було спеціально заборонено автором [3]. У 2026 році доктрина інформаційного права наголошує на принципі «добросовісності»: медіа не повинні зловживати цими нормами для створення конкуренції першоджерелу [4].

Репродукування творів (репрографічне відтворення) у діяльності медіа зазвичай стосується виготовлення паперових чи електронних копій окремих статей або коротких уривків для внутрішніх потреб редакції, навчання чи архівування. Важливою умовою 2026 року є те, що репродукування не повинно мати самостійного комерційного значення та не може здійснюватися з метою створення повноцінної заміни придбанню оригінального видання [1]. Для бібліотек та архівів встановлено розширені межі репродукування для збереження культурної спадщини. В електронних медіа аналогом репродукування часто виступає «кешування» контенту технічними системами, що за законом вважається правомірним, якщо це є технологічною частиною процесу передачі даних у мережі [5]. Доктрина інформаційного права підкреслює, що будь-яке вільне використання твору має пройти «триступеневий тест»: воно не повинно завдавати шкоди нормальній експлуатації твору та не повинно безпідставно обмежувати законні інтереси автора [8].

Таким чином, правомірні обмеження у 2026 році — це не дозвіл на плагіат, а юридично вивірений простір для суспільної дискусії та журналістики. Використання творів у новинах та цитування дозволяють пресі виконувати роль «суспільного сторожового пса», забезпечуючи прозорість державних процесів та обмін ідеями [9]. Водночас обов'язок маркування джерела та автора залишається непорушним стандартом, що захищає репутаційний капітал творців в умовах безмежного цифрового копіювання [10]. Взаємодія цих норм створює умови для «інформаційного обігу», де знання залишаються доступними, а творча праця — визнаною та захищеною [6].

3.3. Цивільно-правові та адміністративні способи захисту прав авторів журналістських матеріалів.

Цивільно-правові способи захисту прав авторів журналістських матеріалів у 2026 році становлять найбільш розгалужену систему інструментів, спрямовану на поновлення порушених прав та компенсацію завданих збитків. Юридична природа цих засобів базується на ініціативі самого автора (журналіста) або правовласника (редакції). Згідно з Цивільним кодексом та профільним законом, основними способами захисту є визнання права, припинення дій, що порушують право (наприклад, видалення плагіату з сайту), та відновлення становища, що існувало до порушення. Особливістю 2026 року є активне застосування компенсації як альтернативи відшкодуванню збитків: автор має право вимагати виплату фіксованої суми, розмір якої визначається судом з урахуванням вини порушника та масштабу незаконного використання, без необхідності доводити точний розмір завданої шкоди [1]. Окремим цивільним способом є захист особистих немайнових прав, зокрема права на ім'я та недоторканність твору, що часто реалізується через публічне спростування або публікацію відповідного рішення суду в медіа [6].

Адміністративні способи захисту у 2026 році виконують превентивну та каральну функції, де головним суб'єктом впливу виступає держава. Адміністративний захист реалізується через звернення до правоохоронних органів для складання протоколів за статтею 51-2 КУпАП (порушення прав на об'єкт інтелектуальної власності). Це дозволяє накладати штрафи на порушників та конфісковувати знаряддя вчинення правопорушення (наприклад, обладнання нелегальних друкарень чи сервери піратських ресурсів). Важливою складовою адміністративного захисту є діяльність Національної поліції та спеціалізованих підрозділів кіберполіції, які здійснюють блокування сайтів-клонів та ідентифікацію осіб, що займаються незаконним репродукуванням журналістського контенту в мережі [5]. У 2026 році до адміністративних

засобів також відносять процедури митного контролю, які запобігають ввезенню або вивезенню контрафактних примірників друкованих видань через державний кордон [3].

Специфіка захисту журналістських матеріалів полягає у можливості застосування досудового (позасудового) порядку врегулювання спорів. У 2026 році в Україні поширено процедуру «Notice and Takedown», яка дозволяє автору надіслати офіційну вимогу власнику вебсайту або провайдеру про видалення контенту, що порушує авторське право. Якщо провайдер ігнорує законну вимогу, він автоматично стає солідарним відповідачем у цивільному процесі. Цей механізм поєднує в собі ознаки цивільного звернення та адміністративного тиску, забезпечуючи швидку реакцію на порушення в цифровому середовищі, що є критичним для новинного контенту, який швидко втрачає актуальність [4]. Доктрина інформаційного права наголошує, що ефективний захист можливий лише за умови належної фіксації авторства (метадані, цифрові водяні знаки) ще на етапі створення матеріалу [2].

Вибір між цивільним та адміністративним способом захисту залежить від мети автора: якщо пріоритетом є отримання грошової компенсації — обирається судовий цивільний позов; якщо метою є швидке припинення масового піратства та притягнення винних до публічної відповідальності — задіюються адміністративні важелі. У 2026 році інтеграція з європейською системою захисту інтелектуальної власності дозволяє українським журналістам використовувати механізми транскордонного захисту, подаючи скарги до міжнародних цифрових платформ на основі українських правовстановлюючих документів [6]. Таким чином, сучасна система захисту — це гібридна модель, що поєднує швидкість технічних рішень та ґрунтовність юридичних гарантій [1].

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз правового регулювання авторських прав у діяльності друкованих медіа дозволяє сформулювати цілісну систему висновків, що відображають сучасну трансформацію медіаправа України в умовах цифрової конвергенції:

Встановлено, що об'єкти авторського права у пресі мають специфічну природу, оскільки поєднують у собі суто інформаційну функцію та творчий складник. Доведено, що охороні підлягають не факти чи «новини дня», а форма їх викладу, оригінальна структура статті, аналітичні висновки та візуальне наповнення (фотографії, інфографіка). У контексті нового законодавства 2023 року підкреслено, що журналістський матеріал визнається об'єктом авторського права з моменту його створення, незалежно від того, чи був він опублікований у паперовій версії, чи розміщений на цифрових платформах видання.

З'ясовано, що найбільш дискусійним аспектом залишається правовий режим службових творів. За новою парадигмою українського права, майнові права на твір, створений журналістом у межах трудових обов'язків, за замовчуванням належать роботодавцю (редакції), якщо інше не передбачено договором. Це вимагає від медіа-менеджменту високої якості юридичного оформлення трудових відносин. Водночас особисті немайнові права завжди залишаються за журналістом, що гарантує йому право на ім'я та захист репутації навіть у разі передання комерційних прав виданню.

Виявлено, що основними викликами для друкованих ЗМІ є масовий «несанкціонований рерайт» та агрегація контенту без належних посилань. Правомірні обмеження авторських прав, зокрема цитування, мають застосовуватися суворо в межах, виправданих інформаційною метою. Межа між «вільним використанням у новинах» та порушенням майнових прав видавця часто є розмитою, що потребує впровадження чітких стандартів

саморегулювання медіа та активного використання механізмів цивільно-правового захисту (стягнення компенсації, спростування, припинення порушення).

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їхнього прикладного застосування для стабілізації правовідносин у медійній сфері:

Для редакцій: розроблені рекомендації щодо структурування авторських договорів дозволяють чітко розмежувати права на контент між штатними працівниками та фрілансерами, що мінімізує ризик блокування тиражів або веб-ресурсів через авторські спори.

Для журналістів: висновки роботи допомагають авторам усвідомити межі своїх прав на «службові твори» та ефективно захищати своє право на ім'я у разі незаконного використання їхніх текстів іншими медіа.

Для судової практики: запропоновані критерії відмінності «фактологічної інформації» від «творчого нарису» можуть слугувати орієнтиром при розгляді справ про плагіат та порушення авторських прав у пресі.

Для законотворчості: матеріали дослідження обґрунтовують необхідність подальшої деталізації норм щодо відповідальності новинних агрегаторів за використання авторського контенту друкованих медіа без відповідної ліцензії (за аналогією з європейським досвідом сусідніх прав видавців преси).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
2. Арістова І. В. Інформаційне право: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 352 с.
3. Костицький В. В. Теорія інформаційного права: монографія. Київ: Наукова думка, 2023. 280 с.
4. Марущак А. І. Правове регулювання цифрових послуг в умовах євроінтеграції України. Право і суспільство. 2025. № 2. С. 115–122.
5. Беляков К. І. Інформаційне право України: підручник. Київ: КНТ, 2025. 384 с.
6. Кохановська О. В. Цивільно-правові аспекти захисту інформаційних прав в Україні. Київ: Академіка, 2024. 312 с.
7. Директива (ЄС) 2019/790 Європейського Парламенту та Ради про авторське право та суміжні права на Єдиному цифровому ринку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
8. Петров С. М. Медіаправо та інтелектуальна власність: навч. посіб. Харків: Право, 2025. 210 с.
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
10. Штефан О. О. Авторське право і суміжні права: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 264 с.
11. Дахно І. І. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2024. 320 с.
12. Яковенко Л. С. Авторське право в цифрову епоху: виклики та перспективи. Київ: Ліра-К, 2024. 198 с.

13. Дроб'язко В. С. Авторське право і суміжні права: словник-довідник. Київ: Ін Юре, 2024. 256 с.

14. Харитонova О. І. Інтелектуальна власність у системі приватного права України. Одеса: Фенікс, 2025. 340 с.